

J. V. FOIX, PUBLICISTA

PERE GÓMEZ I INGLADA¹
INS Bosc de la Coma, Olot

Article lliurat el 5 d'abril de 2018. Acceptat el 4 de juny de 2018

RESUM

Malgrat que la seva producció periodística va quedar gairebé en l'oblit durant els anys de la postguerra, J. V. Foix es va dedicar bàsicament a l'activitat periodística fins al començament de la guerra; sobretot a partir de les col·laboracions al diari *La Publicitat*, entre el 1922 i el 1936.

PARAULES CLAU

Foix, *La Publicitat*, periodisme, poesia, Focius.

J. V. Foix, journalist

ABSTRACT

Although his journalistic production was nearly forgotten during the post-war years, J. V. Foix dedicated himself basically to the journalistic activity until the beginning of the war, especially with his collaborations in the newspaper *La Publicitat*, between 1922 and 1936.

KEYWORDS

Foix, *La Publicitat*, journalism, poetry, Focius.

1. E-mail: Pgomez3@xtec.cat

EL PERIODISME DE FOIX

J. V. Foix és un dels poetes més reconeguts de la literatura catalana contemporània. L'avalua una trajectòria d'èxit, plena de premis i de reconeixements. Tot i així, Foix sempre ha manifestat el seu interès pel periodisme; de fet, l'anàlisi de la seva producció anterior a la guerra ens porta directament a les col·laboracions periodístiques.

En aquest article intento definir com arriba J. V. Foix a col·laborar gairebé diàriament a *La Publicitat* durant molts anys, començant per les primeres referències del seu interès pel món del periodisme des dels anys més joves, fins a arribar al gran interès en els anys més creatius de la seva producció.

Finalment, intento justificar el grau de desconeixement de la relació de J. V. Foix amb el periodisme durant molts anys, fins a l'aparició dels estudis més moderns de la seva obra.

SILENCI I OBLIT

Durant molt de temps, especialment en les primeres dècades de la postguerra, l'activitat periodística de Foix va quedar en l'oblit, gairebé desconeguda; malgrat que sí que se sabia que el poeta havia tingut un cert interès per les publicacions periòdiques, no se li solia donar la importància que de fet sí que havia tingut.

Només per posar un exemple ben significatiu, podem prendre en consideració les famoses conferències de Gabriel Ferrater a la Universitat de Barcelona sobre la importància de l'obra de Foix. A finals dels anys seixanta, l'il·lustre poeta i professor reusenc afirmava:

Però el punt de partida no era de cap manera aquest, com es nota en les primeres publicacions anarquistes, socialistes, etc., de Salvat i també en les de Foix, que molta gent ha oblidat perquè estan generalment disperses, tret d'un llibre titulat *La revolució catalanista*, que no he llegit, que va publicar cap als anys 25 o 27 i que està completament esgotat i sobre el qual Foix guarda un complet silenci. Tret d'aquest volum publicat en col·laboració amb un amic, un tal Carbonell, els escrits d'en Foix sobre política simplement estan dispersos per revistes i per diaris,

sobretot *La Publicitat*, que era el diari en el qual Foix col·laborava més sovint aleshores.²

A finals dels seixanta, Foix, nascut el 1893, s'acostava als 75 anys d'edat i ja s'havia convertit en el gran poeta que tots coneixem. Però hem de tenir present que la majoria de la seva producció poètica es va publicar amb posterioritat a la guerra d'Espanya, i que, en canvi, el 1939 Foix ja era un escriptor rellevant.

Amb tot, abans de la guerra, la seva dedicació a la poesia és inqüestionable. De fet, havia publicat dos llibres clau en la seva trajectòria poètica: *Gertrudis*, el 1927, i *KRTU*, el 1932. Però l'anàlisi de la seva dedicació cultural en les seves primeres dècades de vida evidencia que en aquest període la seva tasca principal era la de «publicista», en el sentit estricte del terme: és a dir, el de la participació en publicacions periòdiques. Això és el que observem quan analitzem la seva activitat periodística que va quedar estroncada el 1936, amb l'inici de la guerra.

El reconeixement d'aquesta activitat és el que permet al poeta Albert Manent, en una carta que adreça a Foix el 20 de juny de 1965, comentar el buit a què ens referíem:

Un editor amic es lamentava (lamentació que molts compartim) que el vostre pensament estètic i polític quedés encara soterrat en planes i planes de diaris i revistes. Cal, amb pressa, fer-ne un recull i publicar-ho tot seguit. La gent necessita el vostre mestratge (i no solament el poètic, reconegut universalment).³

El mateix Manent, en la històrica biografia que va publicar el 1990 aprofitant el seu contacte personal amb Foix, comenta que aquest li havia afirmat que, sense la guerra, la seva vida hauria estat *La Publicitat*.⁴

2. FERRATER (1987), p. 36. Gabriel Ferrater, amb la seva genialitat habitual, reconeix que no ha llegit el llibre de Foix, però sí que intueix que la seva producció periodística ha de ser important, tot i que no en sap completament les dimensions. En realitat, Josep Carbonell i J. V. Foix van publicar *Revolució catalanista* el 1934. La part de Foix reconstruïa els articles publicats a la revista *Monitor* (1921-23), que havia recuperat a *La Publicitat* (1933).

3. TRIAS [ed.] (2015), p. 87.

4. MANENT (1990), p. 35.

Què havia passat, doncs, perquè l'obra periodística de J. V. Foix hagués passat desapercebuda durant tots aquells anys de postguerra? És clar que les causes són múltiples, però, sobretot, cal partir de la visió que tenia sobre les condicions que havia d'assumir l'activitat periodística.

Una primera causa és evident: el relleu que pren l'obra poètica de J. V. Foix a partir dels anys cinquanta té la capacitat d'eclipsar en gran mesura tota la seva producció anterior, especialment la que no és estrictament poètica.

En segon lloc, però no menys important, cal tenir present que Foix decideix abandonar les publicacions periòdiques en el moment en què esclata la guerra i, a més, com que la seva intenció sempre havia estat d'escriure exclusivament en català, les imposicions, les prohibicions i la censura del franquisme limiten en gran mesura les possibilitats de manifestar-se periodísticament. Tot i així, Foix sempre va intentar intervenir en les poques publicacions en català que, amb el temps, van anar apareixent durant el franquisme; especialment rellevants, per exemple, són els articles dels anys seixanta a la revista *Serra d'Or*.

Un tercer aspecte que cal tenir present és que bona part de la intervenció periodística de Foix respon a una idea molt personal del periodisme: creia que l'important de qualsevol publicació era mantenir una línia general coherent i que s'havien d'evitar al màxim les signatures individuals dels autors, la personalització dels articles, perquè tots havien de poder inserir-se en la línia editorial comuna. El fet de mantenir aquest criteri tant com va poder va provocar que molts textos de Foix es publicuessin anònimament i que molts d'altres fossin signats amb pseudònims molt diversos. Durant anys, molts articles de Foix no li eren atribuïts perquè no se sabia que eren d'ell. De fet, a hores d'ara encara no s'han pogut recollir tots els seus articles en una sola publicació.

Finalment, també cal tenir present la voluntat foixiana d'escindir l'escriptor de la persona. En diversos moments, per exemple, Foix va explicar que durant molts anys el seu pare no sabia que el fill era escriptor; també explicava, per exemple, que els clients que acudien a la pastisseria de Sarrià no l'identificaven amb el poeta. De fet, la signatura J. V. Foix no deixa de ser un pseudònim, ell mateix s'hi refereix com el seu fals pseudònim. De ben jove, Josep Foix i Mas va decidir que signaria la seva producció com a J. V. Foix; fals pseudònim que compaginaria amb molts d'altres en la seva extensa activitat periodística.

Tots aquests motius ens acabarien justificant, com hem comentat abans, que un estudiós de la solvència de Gabriel Ferrater, als anys seixanta, no acabés de fer-se càrrec de la transcendència de l'activitat periodística de Foix.

Tot i així, molt probablement les referències de Ferrater i de Manent degueren tenir la seva incidència, perquè justament a partir d'aquest moment comencen a aparèixer publicacions que recullen textos periodístics de Foix d'abans del 36; començant per *Els lloms transparents*, el 1969, que recull articles de *La Publicitat*, amb un pròleg precisament de Gabriel Ferrater. I, tot seguit, *Allò que no diu «La Vanguardia»* (1970), *Mots i maons o a cascú el seu* (1972), els volums de l'obra completa, a cura de Manuel Carbonell, el tercer amb articles polítics (1985) i el quart amb articles d'art i literatura (1990). És només després de la mort de Foix, esdevinguda el 1987, que es publiquen les biografies que han aportat més llum sobre la dedicació periodística de Foix, la d'Albert Manent (1990) i la de Manuel Guerrero (1996).

EL CAMÍ CAP A LA PUBLICITAT

El que podem conèixer del seu primer contacte amb el món periodístic, que és de l'època infantil, ho sabem pel que informa ell mateix. Foix diu que als vuit anys, amb el seu amic Josep Obiols, van crear un diari manufacturat titulat *Lo Català*, del qual en van fer cinc exemplars. Segurament, és una anècdota insignificant però sí que té interès perquè informa de fins a quin punt, des de la seva infantesa, és present la premsa periòdica en la seva formació personal.⁵ Ambdós companys d'escola afirmen que ja de ben petits llegien regularment premsa escrita.⁶

Donades aquestes referències tan primerenques, no és estrany que, amb dotze anys, Foix comencés a publicar escrits en una revista infantil, que va acabar sent una publicació mítica, *En Patufet*. Albert Manent, en la seva biografia, informa que el jove Foix comença a utilitzar diversos pseudònims en aquestes publicacions, entre els quals ja apareix el que serà canònic, J. V. Foix:

Foix es convertí en lector entusiasta de la publicació i des de 1905 hi enviava acrostics amb el nom de les noies que anaven al col·legi del costat de casa seva. Hi publicà algun conte, original o traduït, algun poema i una crònica de la festa dels Reis a Sarrià o proses literàries. Hi signava *Josep*

5. GUERRERO (1996), p. 30.

6. *Ibidem*, p. 36.

*Delmàs, Joseph del Mas, Flordeneu, Josep Foix i Mas i fins i tot J. V. Foix. El 1909 encara trobem textos foixians a En Patufet.*⁷

Ja adult, i després d'un fracassat pas pels estudis universitaris, el veiem interessat a participar en experiments de revistes literàries o polítiques: en primer lloc, a partir de 1915 manté una activitat important amb la publicació de poemes i col·laboracions diverses a *La Revista* de Josep M. López Picó, on comença la pràctica de publicar textos anònims, cosa que ja provoca confusions i desconeixement, com informa Manent:

Moltes de les notes i dels comentaris eren anònimes o amb pseudònim. Foix i Folguera (i potser algú més) hi empraven sovint el mateix: «Marc Ferrer». Per això, segons m'havia contat el poeta, hi ha alguns articles a l'obra pòstuma de Folguera que foren escrits per Foix.⁸

En aquest període, Foix també dirigeix els dos últims números de la revista *Trossos* (1918), col·labora a la revista de Sitges *Terramar*, que gestiona amb el seu amic Josep Carbonell (1919-20). Organitza la revista de Sarrià *La Cònsola* (1919-20) i comença amb Carbonell el seu gran projecte de revista de política i d'arts *Monitor* (1921-23).

Per la correspondència amb Josep Obiols dels anys 1920-1921, sabem fins a quin punt Foix estava interessat en el món cultural i periodístic de l'època. Informa que per primera vegada li ofereixen escriure a *La Publicitat*, quan encara la propietat no havia decidit catalanitzar-la completament,⁹ però Foix dubta d'acceptar perquè, d'una banda, li suposava tenir un suport econòmic que li permetés deixar de dependre completament de la família, però d'altra banda planteja a Obiols que no acaba de confiar en el projecte, la qual cosa fa que no s'hi acabi decidint i, en canvi, aposti pel projecte més personal de *Monitor*, encara que aquest no li comporti beneficis econòmics.

7. MANENT (1990), p. 13. Tots aquests textos els ha analitzat Joan R. Veny-Mesquida a FOIX (2002).

8. *Ibidem*, p. 17.

9. FOIX; OBIOLS (1994), p. 45.

ACCIÓ CATALANA

El procés polític que s'enceta el maig de 1922 canviarà completament els seus plantejaments. El catalanisme polític convoca la Conferència Nacional Catalana per revisar els seus plantejaments. Com a resultat d'aquest congrés, es crea la formació Acció Catalana, que acabarà esdevenint un nou partit polític. Tot i que Foix, sempre defensor d'una unitat d'acció del catalanisme, va manifestar posteriorment que en el moment que Acció Catalana es configura com a partit ell se'n va apartar, la realitat és que Foix hi estarà vinculat des del primer moment i, com a mínim, fins al començament de la guerra.

D'entrada, Acció Catalana crea un butlletí amb el mateix nom de la formació i n'encarrega la direcció a Foix. Paral·lelament, però, empresaris vinculats a Acció Catalana es fan càrrec de *La Publicitat* i, catalanitzada a partir del mes d'octubre, Foix també formarà part de la seva redacció. Diu Guerrero (1996: 123):

Cal no oblidar que des d'aquest diari no s'expressava només el poeta, el crític literari, el crític d'art, el moralista, el polític, el traductor, l'esportista o l'amant del risc i del rar, conceptes tots ells englobats en la figura del «publicista» d'acord amb l'esperit del segle; també és important de ressaltar que, per a Foix, *La Publicitat* constituïa un estil de vida, una filosofia particular, definida en la seva concepció del periodisme «d'idees», ja traçada per Joaquim Folguera.

Foix hi escriurà entre el 1922 i el 1936 gairebé diàriament fins a completar milers d'articles; només hi trobarem pocs parèntesis, que solen venir marcats per col·laboracions en altres publicacions: *L'Amic de les Arts*, *Revista de Poesia*, *D'Ací d'Allà*, *Revista de Catalunya*, *Quaderns de Poesia...*

En aquestes col·laboracions, algunes vegades hi emprà el seu «fals pseudònim», J. V. Foix, però sovint segueix mantenint el criteri de l'anonimat o d'emprar pseudònims diversos, la qual cosa complica molt la seva recepció, la seva anàlisi i el seu reconeixement.¹⁰

10. N'he intentat fer un acostament a GÓMEZ (2010).

LA PUBLICITAT

La participació de Foix a *La Publicitat* comença amb un article emblemàtic de la seva activitat periodística el mateix dia de l'aparició com a diari en català, l'1 d'octubre de 1922; el titula «Tribut a Joaquim Folguera», i el signa excepcionalment en aquesta primera etapa com a J. V. Foix. En aquest primer article, explica que el projecte de fer un diari català venia de lluny:

LA PUBLICITAT surt avui, per primera vegada, redactada íntegrament en la nostra llengua. Al gaudiment de cadascú per aquesta renovació feliç d'una vella fulla ciutadana, segueix en alguns la melangia per l'absència d'aquell qui d'aquesta gesta n'hauria estat per ventura un propulsor cabdal: En Joaquim Folguera. Complim doncs en aquesta primera plana oberta del nostra diari, en català, el deure inicial de tributar un record a la seva memòria.

Aquests quinze anys de col·laboració periodística gairebé diària donen per molt, especialment perquè la intervenció de Foix s'adreça a temes molt i molt diversos: de política i societat, de pensament i cultura, d'art i literatura... L'anàlisi d'aquests articles és imprescindible per conèixer quin és el pensament de Foix en tots aquests àmbits.

Amb tot, la seva intervenció no és uniforme i hi podem identificar diversos períodes. Comença amb una primera etapa que aniria entre el 1922 i el 1927, marcada per tres seccions de breu durada: «La premsa estrangera», «La premsa nacional» i «Carnet de l'aeronàutica». En primer lloc, la titulada «La premsa estrangera» té un plantejament semblant al que havia fet uns anys enrere per a *La Revista*, que consistia a donar compte de notícies aparegudes en diversos diaris europeus, cosa que li permetia elaborar articles miscel·lanis sobre els grans temes d'actualitat d'aquell període, com podrien ser la revolució turca de Kemal Atatürk, l'ascens del feixisme a Itàlia, els problemes econòmics a Alemanya després del Tractat de Versalles o la creació de la Unió Soviètica.

En aquesta secció, encara que en teoria se centra en el que llegeix a la premsa estrangera, comença a aparèixer el tema català, la qual cosa donarà pas a la secció «La premsa nacional», basada en temes seleccionats entre les publicacions catalanes. És una secció de molt curta durada, segurament perquè la situació social del país comença a fer intuir el cop d'estat del setembre de 1923. Foix apro-

fit a la secció per reflectir-hi el seu ideari polític, partidari en aquests moments del que podríem definir com a independentisme no «separatista», a partir d'una hipotètica confederació amb la resta de les nacions ibèriques. L'article inicial de la secció és del 17 de gener de 1923 i, entre altres aspectes, hi podem llegir:

La modernització d'Espanya no entra dins de la nostra jurisdicció i la llibertat regional de Catalunya, sota una República espanyola, no és el nostre programa. Tampoc la llibertat de Catalunya no ha d'ésser un mitjà per a instaurar-hi una república. La República, per a un patriota republicà català, és el coronament de la nostra independència col·lectiva. Només una República nacional obté els nostres fervors. A Espanya, als seus republicans especialment, podem donar-los una cosa: el nostre exemple.¹¹

En els primers anys de la dictadura de Primo de Rivera, la intervenció de Foix a *La Publicitat* pateix un cert estancament. D'una banda, hi tenen a veure la situació política i la censura de la premsa, però, d'altra banda, també el fet que augmenten les seves obligacions laborals derivades de l'ampliació del negoci familiar.

Tot i així, la seva relació amb *La Publicitat* es manté. Són molt coneguts els articles sobre el feixisme arran de la polèmica amb Josep Pla,¹² però sobretot perquè apareix la secció «Carnet de l'aeronàutica» i diversos articles sobre aviació, que són un exemple de l'interès de Foix per la modernització de Catalunya.

Per a Foix, urbanisme, arquitectura i aviació són bones mostres del progrés general del món modern. Però, aplicats al terreny polític més pròxim, per a Foix el progrés en aquests àmbits també pot servir per al lliure desenvolupament de la societat catalana, limitada pels condicionants d'una dictadura retrògrada i insostenible. En un article del 28 de febrer de 1925, parcialment censurat, hi podem llegir aquesta afirmació:

El moment és propici. Una remor feble, però persistent, indica les presències d'unes quantes voluntats àvides de dibuixar damunt el cel de la nostra terra una arabesca de constel·lacions insospitades. Fem tots els possibles per ajudar-les. Estimulem-los en llur afany, creem-los un ambient.

11. Podeu llegir els articles d'aquesta secció a GÓMEZ (2009).

12. Vegeu GÓMEZ (2010), p. 70 i *sq.*

Que la frisança desvetllada assenyali el naixement als flancs de Catalunya de dues ales immenses.¹³

Entre el 1928 i el 1932 s'esdevé el moment clau de la participació de Foix a *La Publicitat*. És el temps de la secció més singular i característica, «Meridians», i de l'aparició del pseudònim periodístic més reconegut: Focius. Tot i que inicialment, com feia sempre que podia, els articles de la secció comencen a aparèixer sense signar, a partir del 14 de desembre de 1929 ja apareixeran signats amb aquest pseudònim.

Aquesta secció coincideix temporalment amb la lluita política que es desenvolupa a tot el país per enderrocar la Dictadura, i sobretot amb l'aparició de la República i la construcció de l'autonomia a Catalunya.

«Meridians» és una secció eclèctica i miscel·lània on parla de qualsevol aspecte que li pugui interessar; des de la primera anotació sobre el filòsof francès Henri Bergson¹⁴ a l'última, de l'1 d'octubre de 1932, sobre Charles Baudelaire, passant per innumbrables anotacions sobre política internacional, sobre la pau i l'europeisme; sobre art contemporani, cubisme i surrealisme, sobre Max Jacob¹⁵ i Salvador Dalí,¹⁶ Picasso i Freud, etc.

En moltes de les entrades de la secció hi incorpora un gènere nou, la notícia falsa, que Focius anomena «Telegrams».¹⁷ Aquest tipus de text pseudoperiodístic ja l'havia començat a publicar a la revista literària *Trossos*, però sorprèn que un diari generalista gosés publicar aquestes «notícies falses» sense remarcar que eren creacions literàries de Focius. Vegem-ne un com a exemple:

Londres, 17.—La lliga anglesa de Salut ha organitzat per a demà, di-jous, un ball de vestits. El famós dramaturg Bernard Shaw ha estat convi-

13. Podeu trobar la cita i el comentari de l'article a GÓMEZ (2010), p. 77. Sobre el restabliment de les bones relacions entre Foix i Pla després de la guerra, podem comprovar-ho a PLA (2017). Sobre l'etiqueta de «feixista», n'he parlat a GÓMEZ (2008a).

14. Vaig publicar una anàlisi de les diverses referències a Bergson en l'obra de Foix a GÓMEZ (2008b).

15. Sobre la relació entre l'obra de Max Jacob i la de J. V. Foix, vegeu GÓMEZ (2007a)

16. Salvador Dalí és un referent important en els comentaris de Foix a *La Publicitat*. Vegeu GÓMEZ (2007b).

17. Una edició d'aquests «Telegrams», a cura de Ramon Salvo Torres, es pot trobar a FOIX (2005).

dat i ha estat pregat de posar-se al cap dels «adoradors del Sol». L'organitzadora, Na Olga Ne-Mersole, ha declarat als diaris que l'il·lustre Shaw es presentarà amb el lleuger abillament amb què s'exhibia aquest estiu per les platges i que hi representarà el paper de «gran sacerdot del Sol».¹⁸

«Meridians» també tracta sobre política i art català, però el tema de Catalunya l'analitza amb més detall a partir dels diversos articles que en aquest període signa com a J. V. Foix, que apareixen sobretot després de la proclamació de la República.

«Un estil per a la República», publicat el 27 de maig de 1931, reconeix que el règim republicà proposat no correspon al seu ideal, però que és una oportunitat important que no es pot desaproveitar:

Tots sabem, sobretot nosaltres, els catalans, com ens avergonyim, com ens hem avergonyit d'haver-nos de dir espanyols, d'haver de travessar fronteres com a súbdits del Rei d'Espanya. Com hem mostrat, capcots, el pasaport que traïa la nostra condició, com hem segellat, vacil·lants, la nostra correspondència adreçada a l'exterior. Espanya borbònica! Si amb plàstica expressionista pogués imatjar-la, em bastaria de dibuixar una monumental barraca de carrabiners al cim de la qual onejaria la bandera espanyola bicolor.

[...] Què s'esdevindrà sota la República federal? Què s'esdevindrà sota la República catalana federada? ¿És un moviment prou jove, prou fresc, prou optimista el que ha iniciat la revolució perquè doni un estil, perquè realitzi una plàstica inèdita dins la tradició universal, dins la més ardent actualitat?

Sospito que durant el govern provisional la República mantindrà el mateix estil provisional. Ni una política radical. Ni unitat. Plàsticament veiem als escuts d'Espanya coberta la corona reial amb un llençol. És la interinitat... Però, i després? ¿Quina raó pot haver-hi per mantenir, posem per cas, l'absurd tricorni a la guàrdia civil?

Cal, doncs, que totes les forces joves de la República intentin la magnífica aventura de donar-li una plàstica. Això és: de donar-li una política.

18. Foix (2005), p. 33.

Cal que el cor sòlid de la joventut catalana, radical, basteixi amb els més nous dels materials la nova Catalunya sota la Unió federal de Repúbliques.

Cal donar un estil a la República, i que sigui Catalunya que l'imposi.¹⁹

En aquest període, Foix expressa reiteradament les seves opinions sobre el procés polític republicà i autonòmic a *La Publicitat*. Hi podem destacar l'article titulat «El nom de República és bell i gloriós», de l'11 de desembre de 1931:

Tots nosaltres, com a catalans als quals se'ns ha negat la Pàtria i com a súbdits que hem estat de la monarquia espanyola, hem sofert de l'aplicació dels principis geomètrics i arbitraris damunt els quals els teòrics de l'anti-democràcia recolzen llur brillant filosofia. N'hem sofert i hem estat a punt de morir-ne. La República ens ha aparegut com el nom bell i gloriós que podria redimir-nos. A causa, és clar, de fer sinònims República i Llibertat. Puix que...

No podem amagar que, si hem sofert adés, si hem exultat el 14 d'abril, hem sofert, moralment, singularment a Catalunya passat el 14 d'abril. Pertanyem a l'estol d'idealistes que creuen que la República és una moral, que és la virtut, que sota el règim republicà l'arribista cobejós, l'aferista vil, el llibertí vel·leitós, el funcionari impur, el vell cacic comarcal, han d'ésser moralment eliminats de tota intervenció política.²⁰

Malgrat l'interès especial i l'oportunitat, ja es veu que, des de les primeres setmanes republicanes, la posició de Foix comença a ser crítica sobre com es planteja la nova República. Aquesta visió, malgrat no renunciar del tot a l'oportunitat de canvi que suposa, s'accentua quan definitivament la constitució republicana abandona la possibilitat federal i quan limita l'autogovern de Catalunya a un Estatut d'Autonomia que, a més, comporta un tens debat al Congrés dels Diputats, malgrat el suport absolut que havia obtingut a Catalunya. És prou clara la decepció sobre la reacció castellana a «Catalunya contra Cèsar», publicat el 30 de setembre de 1931:

19. Editat a FOIX (1985), p. 230-231.

20. *Ibidem*, p. 245.

No: no és cert que a tots els addictes a la causa de la llibertat representada pel catalanisme els hagi sobtat la reacció castellanista d'alguns noms més assenyalats de la intel·lectualitat de Madrid. Ha sobtat, ho havíem previst, l'estol més idealista de la generació que tenia tretze anys en establir-se la dictadura i que, desarticulada del moviment patriòtic que reivindicava, d'anys ha, el dret de Catalunya a la seva autodeterminació, havia cregut en la sinceritat de les manifestacions liberals d'alguns ideòlegs castellans.

[...] Aquests ideòlegs castellans —salvades, és clar, altes i honorables excepcions— no han pas tardat a fer públic llur centralisme, llur desig imperial, llur concepció cesarista i inquisitorial de l'Estat un cop exiliat el monarca que, en un règim de compromís inestable, no recordava, segurament a contracor, llurs aspiracions. El català històric, però, no s'hi ha enganyat: tal es presenten ara com adés havien mostrat llur joc.²¹

El final de «Meridians» coincideix amb les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, del novembre de 1932, en què Foix participa activament i fins i tot publica articles demanant el vot per a la seva formació política.

Poc després, ja constituït el primer Parlament català i coincidint també amb l'ascens al poder de Hitler, pel febrer de 1933 comença l'altra secció emblemàtica de la seva intervenció a *La Publicitat*, «Itineraris», una secció gairebé bessona de «Meridians» que, com aquesta, inicialment apareix sense signar però que ben aviat recuperarà el pseudònim de Focius. De molt més curta durada, només arribarà fins a l'octubre del mateix 1933.

La secció mostra el distanciament progressiu de Foix respecte de la il·lusió inicial per la construcció d'una nova República. En paral·lel a «Itineraris», també publica un seguit d'articles aplegats sota l'epígraf «Bescanvi d'idees», entre el juliol i l'agost, en els quals refà amb pocs canvis els articles polítics sobre Catalunya que havia publicat a *Monitor* entre el 1921 i el 1923. Poc després, el 1934 publicarà aquests articles aplegats en el volum *Revolució catalanista*, conjuntament amb els de Josep Carbonell. Per a Foix, els plantejaments que hi feia a inicis de la dècada anterior encara eren vàlids, però aquests ideals no troben la materialització en la República, que dista molt del que ell havia desitjat.

21. *Ibidem*, p. 239.

«Itineraris» acaba el 28 d'octubre de 1933 amb un article, que és tota una declaració de principis, titulat «El catalanisme és una ètica». Focius lamenta la situació en què es troba la política republicana, potser preveient també el triomf de les formacions conservadores en les eleccions al Parlament espanyol del 18 de novembre de 1933, que acabaran donant pas a l'anomenat «Bienni negre».

A partir d'aquí comença l'última etapa de la producció de Foix a *La Publicitat*, molt més irregular que les anteriors i potser encara més desconeguda; però també, com les anteriors, molt interessant per conèixer el seu pensament artístic i polític.

Els primers mesos de 1934, Foix es dedica a escriure sobre llibres, signant sobretot amb el pseudònim GER. Escadusserament, va recuperant la seva signatura habitual, J. V. Foix, especialment per a un conjunt de textos titulats «Notes i simulacres». A partir dels Fets d'Octubre, però, la presència de la signatura J. V. Foix és més constant.

En aquesta etapa, és rellevant l'últim article de l'any 34, del 29 de desembre, titulat «Un acte de fe polític», que es referma en la seva vinculació inicial respecte a les tesis polítiques sobre Catalunya que va poder llegir des de la seva joventut a *La nacionalitat catalana*, d'Enric Prat de la Riba.

El 1935 presenta l'aparició de dues noves seccions dedicades sobretot a poesia, literatura i cultura en general: «Els lloms transparents», en què torna a aparèixer el pseudònim de Focius, i «Panorama Universal de les Lletres», que tindrà continuïtat també al llarg dels primers mesos de 1936, i que incorpora un nou pseudònim, Ramon N. Giral, que també utilitzarà per a una altra secció d'aquests mesos, titulada «Un llibre cada dia».

Pel títol de les seccions ja podem veure que, en aquests dos últims anys de la seva intervenció a *La Publicitat*, la majoria d'aquests articles giren al voltant dels llibres i de la literatura, de manera que Foix abandona la temàtica política de manera general i només la tracta tangencialment quan comenta algun dels llibres que analitza.²²

22. És evident que l'interès per la literatura i, en particular, per la poesia no és puntual, sinó que és una constant en les produccions periodístiques de Foix. Ho podem confirmar, per exemple, amb un dels estudis més recents sobre l'interès de Foix per l'obra de T. S. Eliot, a CABRÉ-COLL-VINENT (2017), però sí que és rellevant en aquest període el distanciament respecte de la temàtica política.

Malgrat això, encara trobem articles signats com a J. V. Foix: sobre el centenari de Ramon Llull, sobre art i arquitectura i, especialment, el que publica el 28 d'agost de 1935, «El Catalanisme, malgrat tot, és una ètica» en què es defensa d'unes acusacions aparegudes al diari, vinculat a Unió Democràtica, *El Matí*:

Hi ha, d'un temps ençà, per damunt les tendències partidistes que separen abismalment el Catalanisme, en tant que és un moviment col·lectiu de reivindicació nacional, a obrir un altre abisme vertical: a l'un costat, si guin del Partit o de l'estament que es vulgui, s'apleguen els qui defensen les posicions ètiques del Catalanisme com a fonamentals i bàsiques; a l'altre, els qui pretenen alliberar-lo de tot llast purità, de tota intenció moralment renovadora, per a convertir-lo en una pugna entre arribistes, blancs o vermells, gàngsters de les finances o de l'anarquia, literats i periodistes venals, amorals o cíncics, etc.²³

Hi veiem, doncs, un Foix cada cop més distanciat de la lluita partidista de la política catalana, una lluita ben allunyada del seu ideal de globalitat sobre el catalanisme polític.

Deixant de banda uns pocs comentaris sobre llibres, publicats durant la primera quinzena del juliol del 36, els últims articles de Foix a *La Publicitat* són del mes de juny i tenen com a motiu el «Missatge als mallorquins», que era una mena de crida politicocultural perquè els ciutadans de les Illes s'afegissin a les reivindicacions catalanes. Malgrat un cert allunyament de Foix de l'activitat política, el trobem formant part del comitè organitzador dels actes vinculats a aquest «Missatge als mallorquins».²⁴ Torna a ser un exemple que, tot i un aparent desinterès de Foix per la política autonòmica, la veritat és que hi seguia ben vinculat, com a mínim fins a les setmanes anteriors a la guerra.

L'últim dels articles de Foix a *La Publicitat* és del 16 de juliol, «A la unitat per la cultura». Aquest títol és prou indicatiu que l'article conté la base ideològica del Foix d'aquests últims anys. Hi trobem afirmacions que justifiquen per

23. Vegeu GÓMEZ (2010), p. 392. Cito el text original, tot i que sembla lleugerament corromput: la idea és que en el catalanisme «s'obre un nou abisme vertical», que afecta tots els partits, entre els polítics «ètics» i els «arribistes».

24. Vegeu GONZÀLEZ (2006), p. 129.

elles mateixes per què s'ha centrat tant en temes culturals en els últims mesos, bandejant aparentment la temàtica política. Foix hi diu:

Tota cultura tendeix a unir; tota pàtria tendeix a realitzar-se. Una política, si és lleial a la seva destinació d'executar per a l'eternitat, ha de servir simultàniament la Cultura i la Pàtria.

[...] El Catalanisme que, doctrinalment, és de rel mediterrània, en les seves diverses manifestacions culturals o polítiques ha tendit sempre a ordenar per a construir, a projectar-se, a eixamplar-se, a integrar. Quan algú intenta de desviar-lo dels seus destins, la contrada esdevé una província agònica en una terra morta i els ciutadans s'espellussen els uns contra els altres per disputar-se els sous escassos embossats durant la servitud.

L'article acaba:

[...] Per la unitat de la cultura, pel recobriment polític i social, per la congregació de totes les gents que parlen vulgar o se senten políticament, culturalment o socialment representades per Catalunya, tots els fills de la terra, d'orient a occident, del litoral o de la muntanya, súbdits d'un Estat o d'un altre Estat, continentals o insulars, han d'ésser presents a l'hora de la realització de la Idea Catalana.²⁵

Dos dies després es produeix el cop d'estat militar, i els pseudònims de Foix ja no tornaran a aparèixer a les pàgines de *La Publicitat*; comença el silenci que comporta el circumstancial oblit.

A MANERA DE CLOENDA

Hem vist, doncs, com fins al juliol del 36 l'activitat periodística de J. V. Foix és intensa i reflecteix l'interès del personatge per diversos àmbits: la política, l'art, la cultura... Per a Foix, el periodisme és la millor manera de difondre el seu pensament.

25. Editat a FOIX (1985), p. 172-173.

Com que Foix va decidir escriure exclusivament en català, les prohibicions del franquisme l'impedeixen de continuar la seva tasca periodística, de manera que passarà a dedicar-se gairebé amb exclusivitat a la creació poètica, que ja havia mantingut en paral·lel a la periodística en els anys anteriors.

Tot i així, J. V. Foix no deixarà de col·laborar sempre que podrà en totes aquelles poques publicacions periodístiques catalanes de postguerra que la dictadura, malgrat la censura, anirà permetent a mesura que vagin passant els anys.

BIBLIOGRAFIA

- CABRÉ, Lluís; COLL-VINENT, Sílvia (2017). «J. V. Foix, traductor de T. S. Eliot (1927)». *Els Marges*, núm. 113 (tardor).
- FERRATER, Gabriel (1987). *Foix i el seu temps*, a cura de Joan Ferraté. Barcelona: Quaderns Crema. «Assaig Minor», 1.
- FOIX, J. V. (1985). *Obres completes III. Articles i assaigs polítics*, a cura de Manuel Carbonell. Barcelona: Edicions 62.
- (2002). «Textos d'infantesa», a cura de Joan R. Veny-Mesquida. *Llengua & Literatura*, núm. 13.
- (2005). *Telegramas*, a cura de Ramon Salvo Torres. Barcelona: Selecta. «Nova Biblioteca Selecta», 5.
- FOIX, J. V.; OBIOLS, Josep (1994). *Correspondència Foix-Obiols*, a cura d'Agnès Ponsati i Anna M. Ponsati. Barcelona: Quaderns Crema. «Sèrie gran», 15.
- GÓMEZ INGLADA, Pere (2007a). «Max Jacob et J. V. Foix. Expériences poétiques convergentes». *Les Cahiers Max Jacob*, núm. 7 (automne).
- (2007b). «Salvador Dalí vist per J. V. Foix des de les planes de *La Publicitat*». *Revista de Girona*, núm. 244 (setembre-octubre).
- GÓMEZ I INGLADA, Pere (2008a). «El foixista Feix?: Etiquetes que amaguen la realitat». *Journal Of Catalan Studies*, núm. 11.
- (2008b). «Henri Bergson en els articles de J. V. Foix». *Els Marges*, núm. 86 (tardor).
- (2009). «L'origen de la Revolució Catalanista de J. V. Foix. *La premsa nacional*: quatre articles polítics per a un moment clau de la història de Catalunya». *Llengua & Literatura*, núm. 20.

- (2010). *Quinze anys de periodisme: les col·laboracions de J. V. Foix a La Publicitat (1922-1936)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Biblioteca Filològica, LXV).
- GONZÀLEZ I VILALTA, Arnau (2006). *La nació imaginada. Els fonaments dels Països Catalans (1931-1939)*. Catarroja: Afers. (Recerca i pensament, 29)
- GUERRERO, Manuel (1996). *J. V. Foix, investigador en poesia*. Barcelona: Empúries. (Biblioteca Universal, 80).
- MANENT, Albert (1990). *J. V. Foix*. Barcelona: Labor. (Gent Nostra, 90)
- PLA, Xavier (2017). «Elogi de la prosa poètica. Un text inèdit de J. V. Foix sobre Josep Pla de l'any 1953». *Revista de Catalunya*, núm. 300 (octubre-novembre-desembre).
- TRIAS, Margarida, [ed.] (2015). *J. V. Foix & Albert Manent. Correspondència (1952-1985)*. Barcelona: Quaderns Crema. (D'un dia a l'altre, 43).